

اصول دین و اصول مذهب علویان ترکیه

مرتضی عباسی

سرناسه	: عباسی، مرتضی، ۱۳۵۶ -
عدوان و نام پدیدآور	: اصول دین و اصول مذهب علویان ترکیه/ مولف مرتضی عباسی،
مشخصات نشر	: قم : مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)، ۱۴۴۳ ق. = ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۹۶ ص.، مصور.
شابک	: 978-622-315-070-8
وضعیت فهرست نویسی	: قیما
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۹۱ - ۳۹۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: علویان - ترکیه -- عقاید Alids - Turkey -- Doctrines علویان - ترکیه -- اصول دین Alids - Turkey -- *Pillars of Islam
شناسه افزوده	: جامعه المصطفی (ص) العالمية، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)
شناسه افزوده	: Almustaafa International UniversityAlmustaafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره	: DR۴۲۸/۳
رده بندی دیوبی	: ۹۵۶/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۸۱۰۹۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: قیما

مرجع تولید: مجتمع آموزش عالی امام خمینی مآ.

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

این کتاب با دستور ریاست محترم المصطفی ثلثه و مدیر انتشارات در اسفند ماه ۱۴۰۰ به چاپ رسید (فرایند **)

BP1213.j1

اصول دین و اصول مذهب علویان ترکیه

مؤلف: مرتضی عباسی

چاپ اول: ۱۴۰۰ ش / ۱۴۲۳ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ثلثه

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ثلثه ● قیمت: ۸۳۰,۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مرکز بخش

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴

تلفکس: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ / (داخلی ۱۰۵)

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

آ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه راه سالاریه

pub_almustafa

pub-almustafa.ir

miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● ناظر فنی: سید محمد رضا جعفری ● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر و یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، CD، فایل PDF، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگیرد قانونی خواهد داشت.

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پابندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته الله و مقام معظم رهبری عنه الله می‌باشد.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتصاد دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های معنوی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گام در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد. «جامعة المصطفی ص العالمیة» به عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ص

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۳	ضرورت بحث
۱۶	پیشینه تحقیق
۲۱	روش تحقیق
۲۵	فصل اول: مفاهیم و کلیات
۲۵	معنی لغوی علوی و کاربردهای آن
۲۹	تاریخ و علت نام گذاری برخی گروه‌ها با نام علوی
۳۵	اشاره‌ای به تعاریف اهل سنت از علویان ترکیه
۳۹	اشاره‌ای به تعاریف شیعه از علویان ترکیه
۴۳	برخی نقاط ضعف این تعاریف
۴۳	۱. خلط بین نصیریان و بکتاشیان و اهل حق
۴۷	۲. عدم استناد به کتب قدیمی علویان بکتاشی
۴۸	تعریف علوی‌گری از دیدگاه علویان ترکیه
۴۸	تلاش برای ایجاد ابهام در تعریف علوی‌گری
۵۴	نام علویان ترکیه در متون علوی
۵۵	رد پاهایی از نام شیعه
۶۰	علوی - بکتاشی
۶۱	مذهب جعفری
۶۶	فرقه ناجیه از ۷۲ ملت

۶۸. پیروان راه محمد و علی و ۱۲ امام
۶۹. صوفی
۷۲. قزلباش
۷۲. جمع‌بندی این نام‌ها
۷۳. دین و مذهب علویان ترکیه در متون علوی
۸۱. تعریف پیشنهادی در مورد علویان ترکیه
۸۹. بیان چند نکته در دفاع از تعریف پیشنهادی
۸۹. پاسخی اجمالی به اتهام تثلیث و غلو
۹۹. نقاط ضعف علویان در وارد شدن اتهام تثلیث و غلو
۱۰۰. ۱. ناتوانی در بیان مقصود
۱۰۱. ۲. نظرات شخصی بعضی دّده‌ها
۱۰۲. ۳. ترکیب عشق و ناآگاهی
۱۰۴. سوء استفاده تکفیریان از اهل سنت و ماسون‌ها از این نقاط ضعف
۱۰۹. اشتراکات و افتراقات علویان ترکیه و اهل سنت
۱۱۶. ایمان و کفر از نظر علویان ترکیه
۱۲۰. تکفیر و حکم ارتداد در تفکر علوی
۱۲۳. تبیین طرق معرفتی علویان ترکیه
۱۲۳. بطلان شک‌گرایی و پلورایسم
۱۲۵. (أ) وجود حق و باطل و دست یافتنی بودن آن
۱۲۶. (ب) مدح یقین و مذمت شک
۱۲۸. (ج) مدح علم و عالمان
۱۳۳. (د) مذمت جهل و مخالفت با علم
۱۳۶. طریق معرفتی حس و تجربه
۱۳۷. طریق معرفتی عقل
۱۴۴. طریق معرفتی قلب
۱۴۴. قلب معصوم انبیاء و اوصیاء
۱۴۵. قلب غیر معصومان
۱۴۷. تعریف سلوک

۱۵۰	محصولات سیر و سلوک
۱۵۰	مقامات شهودی
۱۵۱	مقام جذب
۱۵۲	مقام فناء
۱۵۲	مقام توحید
۱۵۳	مقام صاحبان تصرف
۱۵۳	مقام ولایت
۱۵۴	مقام آدم
۱۵۵	مقام کملین
۱۵۵	مقام معشوق
۱۵۶	مقام سلوک
۱۵۶	مقام عشق
۱۵۷	شاه مقام قدرت
۱۵۷	مقام صلوات
۱۵۷	مقام صاحبان معرفت
۱۵۸	علم لدنی
۱۵۸	وحدت وجود
۱۶۰	تفسیر غلط و سوء استفاده از اصطلاح وحدت وجود
۱۶۶	سوء استفاده از جایگاه و اهمیت قلب
۱۶۹	فصل دوم: عقیده علویان در مورد توحید
۱۷۱	کلمه توحید نزد علویان ترکیه
۱۷۳	امکان شناخت صفات خدا به خلاف ذات خدا
۱۷۵	اسماء الهی
۱۷۷	زائد نبودن صفات ذات خدا بر ذات
۱۷۹	منزه بودن خدا از صفات جسمانی
۱۸۲	بررسی چند شبهه
۱۸۲	تعدد قدیم زمانی
۱۸۵	رؤیت خدا به صورت بشر

۱۸۷	توحید افعالی و اختیار انسان
۱۹۴	عدم قبول نظریه جبر
۱۹۸	موضع علویان نسبت به امر بین امرین و تفویض
۲۰۲	رابطه توحید افعالی با شفاعت و توسل و...
۲۰۵	اعتقاد به اصل شفاعت و طلب آن از خدا
۲۱۱	خطاب به خدا به حق صاحبان شفاعت
۲۱۲	خطاب مستقیم به صاحبان شفاعت بعد از رحلتشان
۲۱۷	زیارت قبور و اهدای ثواب
۲۲۱	مکان های زیارتی علویان در ترکیه
۲۳۷	فصل سوم: عقیده علویان ترکیه در مورد عدل الهی
۲۴۰	نقل مطالبی منافی با عدالت خدا
۲۴۳	فصل چهارم: عقیده علویان ترکیه در مورد نبوت
۲۴۳	نبوت عامه
۲۴۵	نبوت خاصه
۲۴۷	خاتم بودن پیامبر اسلام
۲۴۸	معجزه
۲۵۰	عصمت
۲۵۱	ردّ قول عدم عصمت انبیاء در غیر از دریافت و ابلاغ وحی
۲۵۳	علم پیامبر
۲۵۵	چند شبهه در مورد عصمت پیامبر
۲۵۵	گناه آدم در مورد شجره ممنوعه
۲۵۶	ظلم حضرت موسی به سنگ و بر آب دادن دنیا توسط حضرت توح
۲۵۷	مجلس چهل تن
۲۵۹	عصمت ملائکه واسطه وحی، مکمل عصمت پیامبران
۲۶۳	فصل پنجم: عقیده علویان ترکیه در مورد امامت
۲۶۳	تفاوت خلافت و امامت
۲۶۵	تعریف امامت و ظایف امام

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد و آله الطيبين الطاهرين. خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: ﴿وَاللّٰهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَ جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾^۱. وقتی به دنیا می آییم هیچ نمی دانیم و این خدا است که ابزار و قدرت فهم را اختیار ما می گذارد و از طریق پدر و مادر و اساتید دلسوز اندک اندک بر معلومات ما می افزاید. به اقتضای فاعله «من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق» از تمامی کسانی که واسطه در تعلیم و تربیت و طلبه شدن من بودند تشکر می کنم. اما اگر بخواهم از کسانی که در شروع و انجام این تحقیق مؤثر بودند نام ببرم اولین فرد کسی نیست جز مرحوم حضرت آیه الله میرزا علی احمدی میانجی که علاوه بر تأثیرات فراوانی که بر شخصیت و طلبگی من داشتند، از طریق مؤسسه آموزشی و پژوهشی انصار طه که به صورت مشترک با مرحوم حضرت آیه الله سید مهدی روحانی تأسیس نموده بودند زمینه آشنایی من را با علویان ترکیه آماده کردند. علاوه بر این دو بزرگوار از حضرت حجة الاسلام دکتر میرزا محمود احمدی میانجی که انگیزه آموزش زبان ترکی استانبولی را در من ایجاد کردند بسیار تشکر می کنم. استاد محترم حجة الاسلام نوری دومنم و همچنین از جناب حجة الاسلام دکتر رضا نژاد که با نقد دقیق و علمی و راهنمایی های دلسوزانه و پدارنه خود، در ارتقاء سطح علمی و اصلاح معایب این تحقیق کمک فراوانی به من کردند نیز بسیار

متشکریم. علاوه بر آن از تمامی اعضای خانواده ام به ویژه همسرم که در مدت طولانی تحقیق عوارض اشتغال من به این امر را تحمل کردند سپاسگزارم.

در پایان نیز از تمامی کسانی که به نحوی در انتشار این کتاب زحمت کشیده‌اند تشکر می‌کنم که در رأس آن‌ها معاونت پژوهش مدرسه عالی امام خمینی علیه السلام یعنی جناب حجة الاسلام دکتر عبداللہی و همکاران ایشان قرار دارند.

اگر خداوند أجری را برای این تلاش در نظر گرفته باشد قطعاً تمام افرادی که مستقیم یا غیر مستقیم در این تحقیق کمک کار من بودند نیز در آن شریک خواهند بود. پس این کار کوچک را خدمت ایشان تقدیم می‌کنم.

برگ سبزی است تحفه درویش چه کند بسی نواندارد بیش

در گذشته من کار مثل بسیاری از مردم وقتی اسم علویان ترکیه به گوشم می‌رسید تنها چیزی که در توضیح آن می‌شنیدم این بود که آن‌ها در ترکیه زندگی می‌کنند و علی اللہی هستند یا بعضی می‌گفتند که نصیری مذهب هستند ولی چون این توضیح خیلی مبهم به نظر می‌رسید همیشه دلم می‌خواست که درباره آن‌ها بیشتر بدانم تا این که تقدیر الہی بر این قرار گرفت که به واسطه مؤسسه آموزشی و پژوهشی انصار علیہ السلام در سفر زیارتی مشهد و بعد از آن در چند سفر دیگر، مدتی با چند دده^۱ علوی هم سفر و هم نشین شدم. فرصت خوبی بود که به جواب سؤالاتی که در ذهنم بود برسم پس فرصت را از دست ندادم و در چند گفتمان دوستانه با ایشان متوجه شدم که آنچه در مورد علی اللہی بودن یا نصیری بودن علویان گفته می‌شود اصلاً صحت ندارد و از آن مهم‌تر این که فهمیدم عقیده آن‌ها در مورد اصول دین مثل عقیده شیعیان در مورد این اصول می‌باشد و از این که که قبلاً در مورد آن‌ها اشتباه فکر می‌کردم شرمنده شدم. نکته جالب این بود که این کنجکاوی یک طرفه و فقط از طرف من نبود بلکه سؤالات علویان در مورد مذهب شیعه خیلی بیشتر از سؤالات من در مورد علویان بود. این جا بود که با کمال تأسف دیدم که آن‌ها نیز شناخت صحیحی نسبت به عقاید

۱. دده‌ها ساداتی هستند که رهبری مذهبی علویان ترکیه را بر عهده دارند.

شیعیان و شخصیت‌های مذهبی شیعه به خصوص امام خمینی ره ندارد و آنچه در ذهن آن‌ها وجود دارد معجونی اثر پذیرفته از تبلیغات ضد شیعه و ضد امام خمینی ره و ضد ایرانی است. البته آن‌ها نیز به مجرّد دریافت اطلاعات اولیه و پیش پا افتاده در مورد عقاید شیعه و رهبران مذهبی آن و... که گویا برای اولین بار به گوش آن‌ها می‌خورد، خیلی سریع به اشتباه خود پی بردند و آثار تعجب و شرمندگی به خاطر آنچه قبل از این گفت‌وگو به آن‌ها تلقین شده بود و باورش کرده بودند در چهره آن‌ها ظاهر شد.

وقتی به این نقطه مشترک رسیدیم که متأسفانه سفر ما به پایان رسیده بود و مجبور بودیم از هم جدا شویم. اما همین گفتگوی‌های کوتاه باعث شد که اولین جرقه‌های میل به تحقیق در مورد عقاید علویان در دلم زده شد و شروع به کار کردم. در طول مدت تحقیق امدادهای الهی را در به سرانجام رسیدن این تحقیق به وضوح می‌دیدم که شاید علت آن هم این باشد که خداوند می‌خواهد غبار ناشناخته بودن و مظلومیت و تنهایی از چهره این عاشقان اهل بیت زدوده شود و الفتی علوی دوباره بین پیروان حضرت علی ره ایجاد شود.

شاید بتوان گفت در جنگ نرمی که بر علیه مذهب اهل بیت به راه افتاده است، این تحقیق مثل گلوله متّوری است که در شب‌های تاریک مدت کوتاهی باعث روشن شدن منطقه عملیاتی می‌شود تا نیروهای عمل‌کننده بتوانند مکان و موقعیت دوست و دشمن را به خوبی تشخیص بدهند تا هم دشمنان را دقیق‌تر مورد هدف قرار بدهند و هم از شلیک اشتباهی به نیروهای خودی جلوگیری شود. امیدوارم این تلاشی اندک بتواند لبخند رضایتی حتی کوچک بر چهره دلربای امیر لشکر عشق بنشانند و اگر در این راه توفیقی به دست آمده باشد قطعاً به عنایت و لطف امیر کون و مکان حاصل شده است.

به دژه‌گر نظر لطف بو تراب کند به آسمان رود و کار آفتاب کند

ضرورت بحث

حوزه‌های علمیه علاوه بر رسالت دعوت از ادیان و مذاهب دیگر به سمت اسلام و تشیع وظیفه دارند به کسانی که به اسلام و مذهب تشیع وارد شده‌اند کمک کنند که بر

عقیده خود باقی بمانند و روز به روز آن را تقویت کنند. به عبارت دیگر با انجام فعالیت‌های تبلیغی و تحقیقی و... عقیده کسانی که مذهب حق تشیع را قبول کرده‌اند را عمیق‌تر کنند و در مقابل شبهات و اشکالات وارد شده توسط مخالفین پاسخگو باشند تا از تضعیف عقیده آن‌ها جلوگیری کنند و اگر شک و تردید و شبهه و یا انحرافی در آن‌ها ایجاد شده است برای رفع آن اقدام کنند.

متأسفانه گاهی در اثر تبلیغات انجام شده، ما در مورد علویان همان طوری که دشمنان اهل بیت می‌خواهند فکر می‌کنیم که شاید علتش این باشد که در ایران شناخت صحیحی نسبت به علویان ترکیه وجود ندارند و ممکن است علت این نا آگاهی سیاست‌های دولت‌های حاکم بر ترکیه و ایران بوده است چرا که از طرفی طبق آنچه در کتاب «قارا مجموعه» آمده است بسیاری از کتب ترکی و آثار صفویه در اثر حمله افغان‌ها و روس‌ها از بین رفته است و بخشی نیز غارت شده است. علاوه بر آن در دوره رضا خان و پسرش از مجموع صد هزار نسخه خطی موجود در مقبره شیخ صفی در دار الارشاد اردبیل چیزی باقی نمانده است چون طبق فرمان محرمانه ساواک بسیاری از آن‌ها امحاء شده است و بعد از آن نیز در رژیم پهلوی هر گونه ترکی پژوهی در مظان اتهام قرار داشته است و اجازه تحقیق درباره نسخه‌های خطی دوره صفویه را نمی‌داده‌اند لذا صاحبان این آثار خطی به خاطر عدم اعتماد به رژیم پهلوی این نسخه‌ها را به کتابخانه‌های نجف و کربلا منتقل کرده‌اند.^۱

از طرف دیگر در ترکیه نیز از زمان امپراطوری عثمانی تا امروزه طوفان‌هایی از تبلیغات و توطئه‌ها و تهمت‌ها و شبهات و... از طرف اهل سنت و جریان‌های فراماسونری و سرویس‌های جاسوسی و... بر سر جامعه بی‌دفاع علویان ترکیه در حال وزیدن بوده و هست که یکی از اهداف آن بی‌خبر نگه داشتن و بدبین کردن علویان ترکیه نسبت به شیعیان و به‌ویژه شیعیان ایران است.

شاید بتوان گفت که در طول این سالیان دراز نوعی توافق محرمان بین حاکمان این دو

۱. محمد زاده صدیق، سید حسین، و بهلولی، داوود، «قارا مجموعه»، صفحات ۱۱ و ۱۶ و ۲۶ و ۲۷

کشور صورت گرفته بوده است تا از برقراری ارتباط بین شیعیان ایران و علویان ترکیه جلوگیری شود.

در هر حال علت این بی‌خبری هر چه که باشد در اصل جریان تأثیری ندارد و امروز جامعه علوی نیازمند به حمایت‌های معنوی و فکری حوزه‌های علمیه هستند چرا که من از یکی از دده‌های علوی شنیدم که می‌گفت «جوانان ما دسته دسته در حال گرایش به سمت ادیان و مذاهب دیگر هستند!». از سوی دیگر طبق گفته فواد بوزقورت در صفحه ۸۵ تا ۹۶ کتاب «روابط دولت - جامع در بازسازی علوی‌گری» با روی آوردن علویان به شهرها و زندگی شهری وانبوه تحصیل کردگان، نهاد دده از سال ۱۹۸۰ رو به افول نهاده است.^۱ از آن جایی که نظام ددگی در طول سالیان طولانی بعد از مغضوب شدن علویان در درگاه عثمانی وظیفه حفظ و حراست عقاید شیعی علویان را در مقابل تبلیغات اهل سنت برعهده داشته است، اگر این مطلب صحیح باشد مسئولیت سنگینی را به سوی حوزویان متوجه خواهد کرد چون خواب بودن ما به معنی خواب بودن دشمنان ما نیست.^۲ امیر مؤمنان حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «مَا مِنْ حَرَكَةٍ إِلَّا وَأَنْتَ مُخْتِاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ» که این دستور عام شامل همه امور و فعالیت‌ها می‌باشد. در تبلیغ نیز قبل از هر گونه اقدام عملی لازم است اطلاعات کافی در مورد جمعیت هدف داشته باشیم تا هم انگیزه لازم برای تلاش در ما به وجود بیاید و هم بتوانیم با عملکرد صحیح در تبلیغ خود موفق باشیم و نتیجه مطلوبی بگیریم و به‌خاطر شناختن مخاطبین خود اثر منفی روی آن‌ها بر جای نگذاریم یا حداقل وقتی درمورد علویان

۱. قاسمی، محمد علی، هویت علوی، از صفحه ۲۵۰ تا ۲۵۹.

۲. «مَنْ نَامَ لَمْ يُنَمَّ عَنْهُ»

نهج البلاغه، صفحه ۴۵۱، ۶۲. و من کتاب له ع إلى أهل مصر مع مالك الأشرع رحمه الله لما ولاه إمارتها.....

برگرفته از نرم افزار گنجینه روایات نور.

۳. مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۷۴، صفحه ۲۶۹، باب ۱۱ وصیته ع لکمیل

بن زیاد النخعی...

برگرفته از نرم افزار گنجینه روایات نور.

ترکیه از ما سؤال می‌شود قضاوت صحیحی در مورد علویان داشته باشیم. به همین دلیل ما در این تحقیق تصمیم داریم به عنوان گام اول مهم‌ترین بخش عقیده یعنی اصول دین و اصول مذهب علویان ترکیه را تبیین کنیم و تا حدودی به شبهات موجود در این زمینه پاسخ بدهیم. گام‌های بعدی در مورد شناخت فروع دین علویان و مسائل سیاسی علویان خواهد بود.

پیشینه تحقیق

در سال‌های اخیر در مورد علویان تحقیقات زیادی انجام شده است که با یک جست‌وجوی اینترنتی^۱ قابل دستیابی هستند. اما اکثر این کتاب‌ها و تحقیقات و مقالات در مورد علویان سوریه است که نوعاً نصیری مذهب هستند و از سوی دیگر رویکرد بیشتر آن‌ها مسائل سیاسی است که در نتیجه این نوع تحقیقات تخصصاً از موضوع تحقیق حاضر خارج بودند مثلاً در کتابخانه دانشگاه ادیان قم^۲ چند کتاب عربی در مورد علویان سوریه دیدم و یکی از کتابهایی که قبل شروع تحقیق در کتابخانه مدرسه امام خمینی^۳ مورد بررسی قرار دادم کتاب العلوئون بود که به زبان عربی نوشته شده است. وقتی برای اولین بار این کتاب ۱۴ جلدی که بسیار مفصل نوشته شده است را دیدم که جلد دوم آن به تنهایی درباره عقاید علویان بود از ادامه تحقیق ناامید شدم چون موضوع تحقیق به نظری بی‌فایده و تکراری رسید ولی وقتی به متن کتاب مراجعه کردم نکاتی در آن دیدم که من را به ادامه تحقیق امیدوار کرد مثلاً این که این کتاب در مورد علویان سوریه و لبنان نوشته شده است نه در مورد علویان ترکیه همچنین در این کتاب در مورد اصول دین علویان به منابع و کتب علویان آدرس دهی نشده است که به نظر غیر قابل قبول می‌رسید. اگرچه این کتاب در جای

۱. مثلاً در پایگاه مجلات تخصصی نور

۲. قم - پردیسان

۳. قم - فلکه جهاد - وابسته به جامعه المصطفی العالمیه

خود قابل استفاده است ولی تخصصاً از موضوع تحقیق من خارج بود لذا نتوانستم استفاده چندانی از آن بکنم و فقط فتاوی تعدادی از علمای شیعه در مورد علویان سوریه را از این کتاب نقل کرده ام. ۱۴ جلد این کتاب شامل عناوین تاریخهم، عقیدتهم، ائمتهم، احکامهم، دعائهم، عرفانهم، اشعارهم، مزارتہم، اعلامهم، قصصهم و مواظهم می باشد.

تنها کتابی که به زبان فارسی یافتیم، کتابی بود با نام علویان ترکیه، این کتاب پایان نامه حجة الاسلام نوری دونمز بوده است و در مقدمه ناشر آمده است که این اولین کتابی است که در مورد علویان ترکیه به زبان فارسی نوشته شده است. به نظر می رسد این کتاب شامل اطلاعات عمومی خوبی در مورد علویان ترکیه می باشد که برای شروع تحقیق خودم از آن بهره بردم و فکر می کنم برای هر کسی که قصد دارد تحقیق حاضر را مطالعه کند لازم است که اول کتاب حجة الاسلام نوری دونمز را مطالعه کند تا یک نگاه عمومی نسبت به علویان ترکیه پیدا کند چون ایشان مطالب مفیدی را بیان فرموده اند که من در این تحقیق اصلاً به آن ها نپرداخته ام. علاوه بر آن مؤلف محترم دلشوراه مسئولیت راهنمایی من را برعهده گرفتند. فصل سوم کتاب ایشان به اصول دین علویان ترکیه اختصاص داده شده است ولی به نظر می رسد به جهت رعایت اختصار فقط ۱۸ صفحه در این خصوص به چاپ رسیده است و در نتیجه نیاز به تحقیق بیشتر و جزئی تر در مورد اصول دین علویان کاملاً احساس می شد.

به غیر از کتاب استاد نوری دونمز از وجود دو پایان نامه دیگر نیز باخبر شدم که مربوط به عقاید علویان ترکیه می شد و در حوزه علمیه قم دفاع شده و در کتابخانه فیضیه بخش محققین موجود می باشد. پایان نامه اول تحت عنوان «بررسی افتراقات عقائد علویون ترکیه و سوریه با شیعه امامیه» می باشد و توسط جناب آقای سیدمصطفی یعقوبی سربالایی نوشته شده است و در سال ۱۳۹۴ دفاع شده است و به شماره ۸/۵/۱۷ در کتابخانه فیضیه ثبت شده است. اگر چه در عنوان این رساله، عنوان علویان ترکیه در کنار علویان سوریه به چشم می خورد ولی در متن تحقیق تفکیکی بین علویان ترکیه و سوریه صورت نگرفته است و فقط

علویان نصیری مورد تعریف قرار گرفته‌اند و عقایدی که مطرح شده است به صورت مطلق برای هر دو گروه و بدون مرزبندی بین آن‌ها ارائه شده است. از سوی دیگر این کتاب از صفحه ۲۰ تا صفحه ۸۵ به تبیین اصول دین و مذهب مطلق علویان و اشتراکات و افتراقات آن با امامیه پرداخته است ولی به غیر از چند مورد محدود که به کتاب استاد نوری دونمز آدرس دهی شده است من پاورقی دیگری ندیدم که به کتب علویان ترکیه آدرس دهی شده باشد. پایان نامه دوم تحت عنوان «مذهب علویان ترکیه و مقایسه آن با امامیه» بود که توسط جناب آقای سید محمد موسوی نوشته شده است و به شماره ۲۲/۱/۱۷ در کتابخانه فیضیه ثبت شده است. به نظر می‌رسد این پایان نامه نیز در مقام تبیین اصول دین و مذهب علویان ترکیه کاری فراتر از کتاب استاد نوری دونمز انجام نداده است ولی در عوض در بین عقاید علویان ترکیه و امامیه مقایسه‌ای انجام داده است.

جدیدترین کتاب در مورد علویان ترکیه نیز با نام جامعه علویان ترکیه، نوشته شعیب بهمن است که مؤسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور در سال ۱۳۹۵ آن را منتشر کرده است که بیشتر رویکرد سیاسی و اجتماعی دارد و ۵ صفحه در مورد اصول دین و یک صفحه در مورد باب شریعت سخن گفته است و از آن جایی که این کتاب به دست من نرسید از آن استفاده‌ای نکردم.

در پایان تدوین کتاب حاضر، رساله سطح ۴ (رساله دکتری) جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر ابوالفضل کجداغ تحت عنوان «امامت در اندیشه علویان ترکیه (با تأکید بر دیوان هفت شاعر بزرگ علوی)»^۱ نیز به دستم رسید. ایشان در این رساله علمی زحمت فروانی کشیده‌اند و کار جدیدی ارائه داده‌اند چرا که با مراجعه به اشعار علویان که یکی از منابع مهم مکتوب و مورد قبول علویان می‌باشد به صورت عام حدود ۳۰ صفحه در مورد اصول دین (توحید و نبوت و معاد) و ۴ صفحه در مورد شریعت و به صورت تخصصی

۱. کجداغ، ابوالفضل، امامت در اندیشه علویان ترکیه (با تأکید بر دیوان هفت شاعر بزرگ علوی)، رساله

دکتری، جامعه المصطفی العالمیه، مجتمع آموزش عالی امام خمینی (ره)، پاییز ۱۳۹۶

حدود ۱۵۰ صفحه مسئله امامت را از دیدگاه هفت شاعر بزرگ علوی استخراج کرده و مورد بررسی قرار داده‌اند که در بخش معنای لغوی و اصطلاحی و تعریف علویان ترکیه و در چند مورد دیگر با ذکر منبع از زحمات ایشان استفاده کردم.

شاید بتوان برخی از کتابهای اهل سنت و شیعیان که در بخش تعریف علویان ترکیه به آن‌ها اشاره شده است را نیز جزء پیشینه این تحقیق به شمار آورد ولی برای رعایت اختصار از آوردن نام آن‌ها در این بخش خودداری می‌کنیم.

تذکر این نکته لازم است که تحقیقات و مقالاتی در مورد مذهب شیخ صفی الدین اردبیلی نوشته شده‌اند که با توجه به هم مذهب بودن علویان قزلباش با شیخ صفی الدین می‌توان آن‌ها را جزء پیشینه تحقیق حاضر لحاظ کرد ولی به خاطر جلوگیری از طولانی شدن این بخش از پرداختن به آن‌ها خودداری کردم.

هنگام جست‌وجوی اینترنتی در مورد علویان ترکیه نیز به نام تعدادی از مقالات و تحقیقات برخوردم که نوعاً رویکردی سیاسی داشتند و خارج از موضوع ما بودند. برخی موارد هم بودند که به صورت بسیار مختصر به تبیین عقاید علویان ترکیه پرداخته بودند. برخی نیز یا مستندی ارائه نداده بودند و یا مستند آن‌ها کتب اصلی و قدیمی علویان ترکیه نبود لذا از آن‌ها استفاده چندانی نکردم.

در پایان بخش پیشینه تحقیق مناسب به نظر می‌رسد لیست اسامی برخی تحقیقات و مقالات و کتابهای مربوط به علویان که در پایگاه مجلات تخصصی نور^۱ آمده است خدمت خوانندگان محترم عرضه شود. البته ادعا نمی‌کنم که همه آن‌ها را بررسی کرده‌ام. نام این تحقیقات به شرح زیر است:

علویان ترکیه شیعه هستند؟ نیم نگاهی به تاریخ و عقاید علوی - بکتابشیان ترکیه، نویسنده: جمالی فر، مهدی؛ مجله: زمانه، دی و بهمن ۱۳۹۱ - شماره ۳۰ - ۲۹ - ۳ صفحه - از

۴۸ تا ۵۰

علویان ترکیه و علویان سوریه: (شباهت‌ها و تفاوت‌ها)، نویسنده: مارینی، آرینگبرگ
ولانتازا؛ مترجم: برومند اعلم، عباس؛ مجله: تاریخ اسلام پاییز و زمستان ۱۳۸۷ - شماره ۳۵
و ۳۶) ۲۸ صفحه - از ۲۰۱ تا ۲۲۸

هویت علوی، نویسنده: قاسمی، محمد علی؛ مجله: مطالعات راهبردی بهار ۱۳۸۱ -
شماره ۱۵) ۱۰ صفحه - از ۲۵۰ تا ۲۵۹

هویت و جایگاه سیاسی علویان ترکیه، نویسنده: هاشمی، سید عباس؛ مجله:
مطالعات سیاسی جهان اسلام زمستان ۱۳۹۱ - شماره ۴ علمی - پژوهشی (۲۲ صفحه - از
۱۱۱ تا ۱۳۲)

علویان در تبعید، معرف: بهنام فر، محمد حسن؛ مجله: کتاب ماه تاریخ و جغرافیا آبان
۱۳۹۱ - شماره ۱۷۴) ۸ صفحه - از ۳۸ تا ۴۵

زمینه‌های تاریخی پیدایش علویان ترکیه، نویسنده: جمالی فر، مهدی؛ مجله: مطالعات
تقریبی مذاهب اسلامی - بهار ۱۳۸۸ - شماره ۱۵) ۸ صفحه - از ۶۶ تا ۷۳

تحولات سیاسی و اجتماعی علویان ترکیه، نویسنده: آجری، نورالدین؛ مجله: مطالعات
راهبردی جهان اسلام «پاییز ۱۳۹۲ - شماره ۵۵) ۳۴ صفحه - از ۱۹۵ تا ۲۲۸

علویان ترکیه در تکاپوی هویت طلبی سیاسی، نویسنده: فلاح، رحمت الله؛ مجله:
مطالعات راهبردی جهان اسلام «زمستان ۱۳۸۵ - شماره ۲۸) ۱۶ صفحه - از ۱۷ تا ۳۲

معرفی کتاب: جامعه علویان ترکیه، مجله: مطالعات راهبردی جهان اسلام «زمستان
۱۳۹۴ - شماره ۶۴) ۶ صفحه - از ۱۸۵ تا ۱۹۰

علویان در ترکیه، نویسنده: کنعان، هدی؛ مترجم: علیمحمدی، علی؛ مجله: کتاب ماه
تاریخ و جغرافیا - فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۲ - شماره ۶۶ و ۶۷) ۲ صفحه - از ۹۷ تا ۹۸

از عصیان باباییان تا قزلباش‌گری: نگاهی به تاریخ و رشد علویان در آناتولی، نویسنده:
احمد یاشار اجاق؛ مترجم: شهاب، ولی؛ مجله: تاریخ اسلام «پاییز ۱۳۸۵ - شماره ۲۷) ۲۴